

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Říjen / 2025

Milí čtenáři a čtenářky Literky,
v jednom z dřívějších úvodníků jsem se světil s dobrým pocitem, který u mne vyvolává synergie různých aktivit v Památníku. Například když je výstava příležitostí ke sbírkové akvizici, akvizice k přednášce, přednáška k workshopu a tak podobně. Něco podobného nastane i v listopadu: do nové dlouhodobé expozice dodal hudební stopáž soubor Musica figuralis, který se zaměřuje na objevování a nové premiéry skladeb ze starých českých a moravských hudebních sbírek. Pozornosti tohoto souboru nemohla ujít ani sbírka tvořená od 18. století rajhradskými benediktiny. V této době přispívala ke zdejšímu hudebnímu životu řada aktivních hudebníků a komponistů. V prvé řadě je třeba zmínit Maura Haberhauera, o němž nedávno vyšla obsáhlá monografie, nebo například varhaníky Johana Furbeho a Matouše Benedikta Rutku, případně hráče na dechové nástroje Wenzela Müllera. Repertoár rajhradského kůru sestavovali tito hudebníci a jejich pokračovatelé po mnoho desetiletí. Navíc kromě chrámu zaznívala hudba také při nejružnějších světských příležitostech: hostinách, oslavách nebo při významných návštěvách. Sbírka proto obsahuje i řadu orchestrálních skladeb, drobných oper, gratulačních kantát či satirických a pijáckých písní. Malá ukázka z tohoto obsáhlého souboru zaznívá i v expozici. Materiálu je ovšem tolik, že by vydal na koncert - a právě na něj v listopadu dojde! Přijďte si 25. 11. od 18 hod. poslechnout, jakou hudbu bylo možné v Rajhradě slyšet před 250 lety!

Krásný podzim Vám přeje Jiří David

VERŠE MĚSÍCE

Ludvík Kundera

STÁČEJE VÍNO z demižonů do lahví
naslouchám jazzu našich mladých let
hlt ze šloufku mě někdy přímo pohladí
jindy je radost mírně se vším otálet
a nevšímat si pitvor na výhonku zdí
Nad stolem se pak budím ráno v pět

Šloufek a jazz a líné stáčení
se slily v harmonii bez rýmu

3 OTÁZKY PRO JANA TLUSTÉHO

foto: Patrik Uhlíř

V průběhu letošního roku se v rámci vzpomínkového projektu „Kožmín 100“ konala řada akcí a setkání. Existuje nějaký univerzální odkaz prof. Zdeňka Kožmína, který pamětníky spojuje?

Do života většiny pamětníků (včetně mě) se Zdeněk Kožmín zapsal jako skvělý pedagog, který dokázal člověka nakazit láskou k literatuře a motivovat ke čtení. Dělal to svým nenápadným způsobem – nikdy nedával najevo svou hlubokou erudici, ta ale nakonec prosvítala za vším, co říkal a jak o textech přemýšlel. Studenti byli pro něj také partnerem, respektoval je. To myslím mladí lidé vždycky vycítí a váží si toho. Bylo to vidět i při odhalení lavičky Zdeňka Kožmína u gymnázia v Zastávce, kde se sešlo opravdu velké množství jeho bývalých žáků.

Putovní výstava, kterou jste připravil, připomíná také osobnosti, jež během studentkých let zásadně formovaly směřování Zdeňka Kožmína. Jak ovlivnil Vás osobně?

Poznal jsem Zdeňka Kožmína v samotném závěru jeho učitelského působení, když v druhé polovině 90. let vedl semináře na Filozofické fakultě MU. Každé setkání nad textem bylo mimořádně intenzivním zážitkem – diskutovali jsme například během devadesáti minut jen dvě tři Holanovy básničky, profesora Kožmína vždy zajímalo, co text říká nám, studentům. Ponechával nám čas, aby text v našem čtení ožil, a zároveň velmi jemně, skoro nenápadně směřoval naši pozornost k poetice textu či literárním souvislostem. V hodinách dokázal vytvořit prostředí, v němž se člověk nebál mluvit. Tuto atmosféru si stále s sebou nesu.

V památníku právě skončila výstava Homo legens. Člověk čtoucí – jakým čtenářem byl Zdeněk Kožmín?

Své oblíbené básníky si často bral na procházky kolem Brna, zejména do své „Mohýlie“, podél Vlárské trati nebo do lesů kolem Zastávky. Četl si (někdy i nahlas) básně v polích, pod viaduktem, nechával text prostoupit konkrétním prostorem. Myslím, že bychom těžko kdy potkali Zdeňka Kožmína, aniž by měl v kapse nebo kabele alespoň malou knížku. O tomto vstupování textu do „žitého prostoru“ také často píše, třeba v epilogu *Umění básně*, kde se zmiňuje, jak se mu Mikuláškovy *Druhé obrázky* prolínaly s pohledem na měsíc z okna jednoho moravského hotelu. Čtení je pro Kožmína doslova existenciální potřebou, událostí, která proměňuje náš pohled na svět a zároveň nám říká něco o nás samých. Proto je také podle Kožmína důležité, abychom měli své autory, své básníky.

Doc. Mgr. Jan Tlustý, Ph.D., vystudoval češtinu a filozofii na Filozofické fakultě MU v Brně, působí na Ústavu české literatury tamtéž a na Katedře bohemistiky Pedagogické fakulty UJEP v Ústí nad Labem, je šéfredaktorem časopisu Bohemica Litteraria. Zabývá se otázkami interpretace a čtení (Přiliš hlučná prázdnota, 2022), českou literaturou a dílem Zdeňka Kožmína. Z jeho pozůstalosti vydal deníkové záznamy Bubáčky (2020).

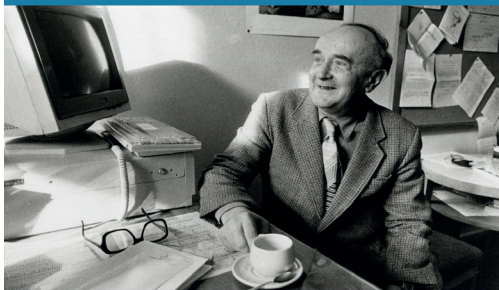
HOMO LEGENS. PRO DUCHOVNÍ I SVĚTSKÉ OSOBY

V průběhu 17. století se kniha stává nedílnou součástí života člověka. Ke stávajícím elitním skupinám čtenářů z řad kléru, vzdělců, měšťanů a šlechty se pozvolna připojují také čtenáři se základními znalostmi. Kniha je nejen zdrojem poučení, vzdělání, zábavy, ale také průvodcem každodenními pobožnostmi a v případě zaká-

zaných knih také důvodem k zatracení. Náboženská literatura se postupně stává součástí venkovských domácností, základ knihovny tvořily modlitební knihy, kancionály a kramářské tisky. Od 16. století přibývají čtenářky mezi vzdělanými šlechticemi a v následujících staletích i v nižších sociálních vrstvách. Ženám a dívkám je však k četbě určeno pouze *Písmo svaté* a základní didakticko-náboženská literatura (postily, hodinky, případně výchovné příručky, tzv. křesťanské věnečky poctivosti). U měšťanů od 2. poloviny 16. století do počátku 17. století jednoznačně převažovala náboženská literatura, po Bílé hoře v jejich knihovnách přibývají právnické tisky, důsledek stoupajícího významu juristického vzdělání pro stále početnější byrokracii v měšťanském prostředí, naopak nejméně byla zastoupena světská lidová četba. U vzdělaných čtenářů již během 16. století začala dominovat individuální, tichá četba knih, naopak v prostředí, kde převládala negramotnost, byla kolektivní četba i v následujících staletích jediným způsobem recepce literatury. Četbě byly u venkovského obyvatelstva vyhrazeny sváteční dny. Hlasitá četba provázela kázání, během nedělních odpolední se předčítalo v kruhu rodiny a venkovské komunity. Vedle náboženské literatury se stávají oblíbenou četbou knížky lidového čtení - původně exkluzivní četba určená šlechtě se během 16. století rozšířila mezi měšťany a ústním tradováním se stala součástí lidové slovesnosti. Kolektivní četba měla význam také v okruhu tajných nekatolíků. Ti, kteří po vydání Obnoveného zřízení zemského neodešli do exilu, často nejchudší venkovští obyvatelé, své knihy uchovávali na tajných místech a podíleli se také na pašování knih. Zakázanou četbou udržovali tajní nekatolíci téměř dvě století reformační víru předků.

(ap)

100 let Zdeňka Kožmína

23. 10. 20. 11. 2025

Památník písemnictví na Moravě, Klášter 1, Rajhrad
www.muzeumbrenska.cz

jihomoravský kraj

Brno
Město

KNIŽNÍ VELETRHY

V současné době napříč generacemi stoupá zájem o knižní veletrhy a festivaly. Pořádání těchto událostí má vliv na podporu knižní kultury, nakladatelů, spisovatelů a tvůrců. Nakladatelé na veletrzích pomocí rozmanité propagace zvyšují povědomí o své značce, navazují přímý kontakt se zákazníky nebo prostřednictvím dalších aktivit podporují rozvoj čtenářství. Knižní veletrhy a festivaly dále nabízejí možnost zprostředkovat návštěvníkům jedinečné zážitky spojené s knižním odvětvím. Během besed, autogramiád, autorských čtení nebo workshopů se návštěvníci mohou osobně setkat s autory, sdílet své zájmy a načerpat inspiraci. Na mezinárodním trhu patří k největším událostem Frankfurtský knižní veletrh, který se koná od roku 1949. Mezi největší knižní veletrhy v České republice patří Mezinárodní knižní veletrh a literární festival Svět knihy Praha. V roce 2025 se konal jubilejní 30. ročník. K dalším knižním veletrhům patří například Festival dětského čtenářství v Liberci, Tabook v Táboře, Litr v Olomouci, Festival knižních závisláků v Plzni, Art Book Fair v Praze. Na konci listopadu se uskuteční knižní festival Knihy v Brně, a to v Moravské zemské knihovně v Brně ve spolupráci s Masarykovou univerzitou.

(šd)

KONFERENČNÍ PODZIM

Účast na konferencích představuje nejen příležitost sdílet zkušenosti a poznatky, ale také prostor pro setkávání odborníků se stejným zájmem či profesním zaměřením. Konference umožňují nahlédnout pod pokličku aktuálních trendů, získat novou inspiraci a navázat cenné kontakty. Každé takové setkání přináší jinou perspektivu, nové otázky i odpovědi.

Naše knihovnice J. Srnková a Š. Dudková se proto vydaly na 49. celostátní seminář knihovníků muzeí a galerií (16.–18. 9. 2025) ve Vlastivědném muzeu Jesenicka. Program byl zaměřen na spolupráci paměťových institucí, umělou inteligenci v paměťových institucích a na aktuální témata týkající se dezinformací, ověřování informací, bezpečnost a krizové situace v knihovnách. Literární historička M. Šudomová se zúčastnila konference Lékař a město: Medicus et civitas v prostorách Psychiatrické nemocnice v Kroměříži (17.–18.9. 2025), kde vystoupila s příspěvkem Sběratelství rodiny Helceletů – od lékaře Jana po lékárníka Mojmíra. Všechny tři kolegyně také nabíraly inspiraci na konferenci Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci IX. Potenciál spolupráce v Jihomoravském muzeu ve Znojmě (29. 9. – 1. 10. 2025). Každé setkání přineslo nové impulzy a nápady, které se pokusíme zapojit do našich edukačních programů a knihovní práce v odborné praxi. (mš)

TVOŘIVÉ ODPOLEDNE S KNIHOVNÍKY

V sobotu 8. listopadu 2025 proběhlo Tvořivé odpoledne s knihovnicí. Děti si mohly vyrobit zápisník z látky a papíru, vytvořit rychlobrk na psaní a navrhnout si originální záložku do knih z rozmanitých druhů materiálů. Do tvoření se zapojili také rodiče a prarodiče dětí. Program byl realizován v rámci edukačního programu Knihovnicem na zkoušku, který finančně

podpořilo Ministerstvo kultury z programu Podpora výchovně vzdělávacích aktivit v muzejnictví. V rámci nového edukačního programu vznikly další dva speciální programy. Jeden z nich byl určen pro kolektiv letního tábora, který nás navštívil v červenci. Děti strávily dopoledne v refektáři a knihovně. Hravou formou se seznamovaly s prostředím muzea, kláštera a knihovny. Třetí speciální edukační program proběhl v říjnu, kdy přijeli žáci ze Základní umělecké školy Blansko v rámci projektového dne. Pro děti byl připraven workshop, na kterém si vyrobily iluminovanou záložku a následně absolvovaly speciální komentovanou prohlídku zaměřenou na knihovnu, architekturu a výtvarné umění. (šd, js)

VÝSTAVNÍ KATALOG S PODPISEM JOŽI UPRKY

Do našich sbírkových fondů (podsbírka Výtvarné umění) v posledních několika letech přibýly i výstavní katalogy významných umělců nebo uměleckých uskupení. Jedním z nich je *Katalog k V. výstavě Sdružení výtvarných umělců moravských v Kroměříži* z roku 1908, kde se uskutečnila od 28. června do 1. září výstava v areálu Květné zahrady. Výstava navázala na předchozí úspěšné ročníky a ukázala rostoucí sebevědo-

mí moravské výtvarné scény, jež se tehdy snažila prosadit vedle pražských a vídeňských center. K výstavě byl vydán výstavní katalog, který dnes funguje jako hodnotný primární pramen pro badatele i sběratele. Katalogy podobných moravských výstav té doby obvykle obsahovaly seznam vystavených děl (s katalogovými čísly, autory a často i technikou nebo rozměry), úvodní text či předmluvu výstavního výboru a vybrané reprodukce významnějších prací. U katalogu k této výstavě se rovněž uvádí řazení podle sálů s doplněným abecedním seznamem autorů a připsán je seznam literatury o českém umění a umělcích. Mezi vystavujícími se objevují jména, která pravidelně kolovala v regionálním uměleckém okruhu počátku 20. století (příkladem je Roman Havelka, jehož záznamy uvádějí několik číselných položek právě k V. výstavě Sdružení výtvarných umělců moravských). Takové položky v katalogu pomáhají sledovat, která díla autor v té době prezentoval a jak se jejich ocenění či rozměry v průběhu let měnily. Významnými autory zastoupenými na výstavě byli pak Max Švabinský, Alois Kalvoda, Franta Uprka, Joža Uprka a další. Obálku s moravskými florálními motivy a ptáčky ztvárnil taktéž jeden z vystavujících autorů Bohumír Jaroněk. Katalog neobsahuje fotografie ani reprodukce, ale velkou raritou je vložená pozvánka na nazelenalém papíře, kde je podepsán J. Uprka s dovětkem od Sdružení výtvarných umělců moravských. V roce 1908 byl Uprka stále aktivním členem tohoto sdružení, které sídlilo v Kroměříži. Právě tehdy se podílel na jejich V. výstavě, kam přispěl několika obrazy inspirovanými lidovým životem, poutěmi a kroji jižní Moravy. Jeho účast měla velký symbolický význam - Uprka byl vnímán jako vůdčí osobnost moravského umění a jeho jméno dodávalo výstavě prestiž. Budeme velice rádi, když naše fondy obohatí více takových zajímavých předmětů a děkujeme dárčům... (mš)